

Twórczość plastyczna dziecka

Opracowała: mgr Małgorzata Kołacz

Wiele osób może sobie zadawać pytanie właściwie dlaczego rysunek dziecka jest aż tak ważny? Istnieje kilka faktów potwierdzających istotną rolę rysunku. Po pierwsze dziecko za jego pomocą przekazuje ważne dla niego treści, często nieświadomych, trudnych dla dziecka, niełatwych do zwerbalizowania. Po drugie – rysunek może pomóc zmniejszyć lęki i rozładować napięcie. Po trzecie: jest elementem zabawy, czyli podstawową formą uczenia się i poszerzania wiedzy o otaczającym świecie. Rysowanie *jest tak samo ważne jak rozmowa z dzieckiem, jak odpowiadanie na jego nieustanne pytania i jak pokazywanie mu świata*¹. Rysunki dzieci różnią się między sobą, nawet wtedy, gdy dzieci są w tym samym wieku. Związane jest to przede wszystkim z tempem rozwoju, jego cechami psychicznymi, temperamentem oraz zainteresowaniami i aktywnością. Pomimo tych różnic, można w rozwoju rysunków dzieci wyróżnić etapy charakterystyczne dla danej grupy wiekowej.

Pierwszym etapem są **bazgroty**. Są to pierwsze próby rysowania dziecka przedstawiające kropki i kreski. Wykonywane są ruchami kolistymi, całym ramieniem. Rysunki dziecka nie są odzwierciedleniem rzeczywistych przedmiotów, cechuje je brak realizmu. Okres ten trwa do trzeciego roku życia. Pod koniec tego okresu następuje nadawanie znakom graficznym funkcji symbolicznej, a okres ten został nazwany bazgrołą przedstawiającą. Rysunki dziecka w tym wieku przedstawiają kombinacje kresek, kropek i kółek (za: J. A. Sienkiewicz - Wilowska, 2009). Pomiędzy trzecim a siódmym rokiem życia, czyli w okresie przedszkolnym, następuje rozwój w rysunkach dzieci. V. Lowenfeld oraz W.L. Brittan nazwali ten etap twórczości dzieci **stadium przedschematycznym**². Elementy linii i plamy barwne na kartce papieru zaczynają pojawiać się w sposób zamierzony i celowy. Na początku tego etapu dziecko zaczyna tworzyć tak zwane **głowonogi**, które są kombinacją kół i kresek. Właśnie w ten sposób zostają przedstawiane przez dzieci istoty żywe: ludzie i zwierzęta. Analizując rysunki dziecka w wieku przedszkolnym możemy zauważyć ich kilka prawidłowości i cech charakterystycznych. Po pierwsze, przedszkolak nie potrafi jeszcze zachować odpowiednich proporcji. Dziecko może niektóre przedmioty powiększać lub pomniejszać zgodnie z własnym upodobaniem, np. mama może być większa od domu.

---

¹ A. Kalbarczyk, *Najważniejsze lata czyli jak rozumieć rysunki małych dzieci. Rozwój osobowości dziecka w wieku od 2 do 6 lat na podstawie jego rysunków*. Impuls, Kraków 2010, s. 93.

² V. Lowenfeld, W. L. Brittain, *Twórczość a rozwój umysłowy dziecka*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1977.

Przedmioty na rysunkach są rysowane w sposób indywidualny i charakterystyczny dla danego dziecka. W wieku około 5 lat pojawia się w rysunkach perspektywa. Najpierw układ pasowy, na którym elementy ułożone są w poziomym rzędzie, jeden obok drugiego. W późniejszym wieku (ok. 7-12 rok życia) dziecko zaczyna posługiwać się układem topograficznym i kulisowym (za: J. A. Sienkiewicz - Wilowska, 2009). Rysunki dzieci są coraz bardziej bogatsze pod względem ikonograficznym oraz kolorystycznym. Są niejako odzwierciedleniem wiedzy dziecka o otaczającym świecie. Prace plastyczne pięciolatka przypominają wytwory czterolatka, ale są bardziej kolorowe i bogate w szczegóły. Można na nich odnaleźć przedmioty z najbliższego otoczenia, jak również te, które zobaczyło poza nim, np. na spacerze czy wycieczce. Pięciolatek potrafi poprawnie dobierać kolory, widzi ich różnorodność w otoczeniu, jednak nie zawsze potrafi je nazwać. Przestrzeń dla dziecka stanowi kartka papieru, na której nie potrafi jeszcze zaznaczyć trójwymiarowości przestrzeni (za: A. Kalbarczyk, 2010). W wieku 5 -6 lat dzieci tworzą tło rysunków poprzez zarysowanie kredkami powierzchni kartki.

Rysując postaci posługują się obserwacją osób z otoczenia bądź przedstawiają je z wyobraźni. Część dzieci doskonale radzi sobie z przedstawieniem człowieka w ruchu biernym, np. w pozycji leżącej lub siedzącej (za: A. Kalbarczyk, 2010). Tematyka rysunków podejmowana przez dziecko jest różnorodna. 90% dzieci przedstawia na swoich rysunkach postać człowieka. Można też odnaleźć zwierzęta, ptaki. Około 5 roku życia z kół, kwadratów i prostokątów przedszkolaki tworzą pojazdy mechaniczne. Często dzieci starają przedstawić postaci ze swoich ulubionych bajek. Otaczający dziecko świat ma niezaprzeczalny wpływ na twórczość dziecka i tematykę jego prac. Dostarcza on wielu przeżyć i emocji, które dziecko przenosi do swoich prac (za: S. Popek, 2010). Dziecko w tym wieku nie kopiuje rzeczywistości czy innych obrazów, lecz jego prace są wyrazem przeżywanych emocji i wiedzy o świecie.

Rozwój umiejętności manualnych u dzieci w wieku przedszkolnym

Sprawność manualna ma ogromne znaczenie w przygotowaniu dziecka do podjęcia nauki w szkole. Szeroko pojętą motorykę dzielimy na motorykę dużą oraz motorykę małą. Duża obejmuje ogólną sprawność ruchową (chodzenie, bieganie). Z kolei mała dotyczy przede wszystkim sprawności manualnej. Jest ona niezbędna nie tylko podczas rysowania, ale również podczas jedzenia (posługiwanie się sztućcami) oraz podczas wykonywania czynności samoobsługowych. Ćwiczenie sprawności małej motoryki ma na celu rozwijanie precyzji i płynności ruchów, ćwiczenie mięśni dłoni, palców i nadgarstków oraz koordynacji wzrokowo

– ruchowej. U dzieci rozwój następuje do dużych grup mięśniowych do mięśni małych, które umożliwiają ruchy precyzyjne.

Dziecko rozpoczynające swoją przygodę z rysowaniem początkowo uczy się prawidłowo posługiwać się narzędziem pracy jakim są początkowo miękkie kredki. Poznaje, że różne przybory wykorzystywane w pracach plastycznych dają odmienny efekt oraz wymagają różnego sposobu posługiwania się nimi. Inaczej posługuje się pędzlem, inaczej kredkami, a jeszcze w inny sposób patykiem czy długopisem. Wraz z rozwojem powiększa się różnorodność narzędzi wykorzystywanych przez przedszkolaka podczas tworzenia prac plastycznych oraz zwiększa się celowość i świadomość ich doboru. Julia Anastazja Sienkiewicz – Wilowska wyróżnia trzy sytuacje, podczas których dorosły i dziecko wykorzystują rysunek podczas wspólnej pracy (za: A. S Sienkiewicz – Wilowska, 2011). Pierwszą z nich jest sytuacja kiedy przedszkolak wykonuje rysunek pod obecnością i kierunkiem osoby dorosłej. W tym przypadku rodzic decyduje o tematyce pracy oraz doborze techniki. Na przykład może poprosić dziecko, by narysowało jak spędza wakacje nad morzem. Ma to niewątpliwie wymiar edukacyjny oraz terapeutyczny (rodzic służy pomocą, pomaga w rozwiązywaniu problemów). O drugim typie pracy dorosłego z dzieckiem mówimy kiedy wspólnie tworzą rysunek na tej samej kartce. W ten sposób uczą się współpracy i umiejętności komunikacyjnych, bowiem temat i wizja pracy muszą zostać wcześniej wspólnie uzgodnione. Osoba dorosła jest partnerem dla dziecka podczas działalności. Ostatnia sytuacja polega na tworzeniu rysunku o takiej samej tematyce na osobnych kartkach. Powstałe prace z pewnością będą się różniły, dlatego ważne jest, aby po skończonej pracy wspólnie omówić rysunki, odnaleźć różnice i podobieństwa. Główną umiejętnością manualną dziecka, obok poprawnego trzymania narzędzia jest zdolność rysowania prostej linii, zarówno poziomej, pionowej i ukośnej. Chcąc rozpocząć pracę z dzieckiem mającą na celu rozwój jego sprawności manualnej należy rozpocząć od rysowania podstawowych figur geometrycznych – koła, trójkąta i kwadratu. W ten sposób rozwija się precyzja ruchów ręki, ale również dziecko uczy się stosować proste schematy. Inną czynnością wykonywaną podczas rysowania jest wypełnianie kolorem elementów rysunku. W tym przypadku zwracamy uwagę na dwie rzeczy. Pierwszą z nich jest dobór odpowiedniego koloru, zgodnego z barwą rzeczywistą. Drugim zagadnieniem jest dokładność i staranność wykonania zadania. Niektóre dzieci nie lubią malować małych elementów, ponieważ mają problemy ze skupieniem uwagi. Spontaniczne i żywe dzieciaki wolą kolorować większe elementy na dużych płaszczyznach. Mimo, że nie należy hamować ich naturalnego rozwoju i chęci ekspresji, skupienie uwagi i koncentracja na kolorowaniu mniejszych elementów jest dobrym rozwiązaniem dla dzieci nadpobudliwych.

Natomiast dziecku zamkniętemu w sobie i nieśmiałoemu potrzebna jest możliwość spontanicznej ekspresji i wyrażenia własnych emocji na kartce papieru (za: J. A. Sienkiewicz – Wilowska, 2011). Po opanowaniu przez dziecko rysowania kształtów figur geometrycznych, przychodzi czas na stosowanie przez dzieci prostych schematów przedstawieniowych dla różnych kategorii obiektów z najbliższego otoczenia. Z biegiem czasu rysunki stają się bogatsze w nowe elementy. Dorośli mogą zwracać uwagę dzieci (np. podczas spaceru) na cechy charakterystyczne spotykanych obiektów. Będzie miało to wpływ nie tylko na rozwój rysunków ich dziecka, ale na spostrzegawczość i pamięć. Dobrym ćwiczeniem pomagającym w rozwoju małej motoryki jest przerysowywanie schematycznego rysunku np. przez kalkę. Należy jednak uważać, żeby tego rodzaju ćwiczenia oraz gotowe schematy nie hamowały ekspresji i twórczości przedszkolaka (za: J. A. Sienkiewicz – Wilowska, 2011). Rozwój manualny dziecka można wspierać na wiele sposobów. Jednym z nich jest odpowiedni dobór technik plastycznych. Wykonywanie różnorodnych prac plastycznych, posługiwanie się różnymi materiałami i narzędziami jest ciekawe i interesujące dla dziecka. Powstała praca lub wytwór jest powodem radości i dumy rodziców. Należy jednak pamiętać o dostosowaniu wybranej techniki do wieku, umiejętności i możliwości przedszkolaka. Poniżej krótko charakteryzuje główne techniki stosowane w przedszkolu:

Do **technik rysunkowych** zaliczamy rysowanie kredkami ołówkowymi, świecowymi, pastelami olejnymi czy suchymi, mazakiem, piórem, węglem, kredą i świecą. Główną zaletą i korzyścią ze stosowania tej techniki jest nauka odpowiedniego chwytu kredki. To element niezbędny przy późniejszej nauce pisania. Powodem częstego stosowania jest również łatwość dostępu do przyborów plastycznych czyli kredek. Każde przedszkole jest w nie wyposażone. Podczas rysowania przedszkolak rozwija swoją spostrzegawczość, pamięć wzrokową i wyobraźnię. Poznaje wielkość, kształt i barwę przedstawianych przedmiotów. Ponadto rozwija swoją sprawność manualną.

Techniki malarskie w przedszkolu obejmują malowanie farbami plakatowymi, temperami czy akwarelami. Jest to prosta technika, należy jednak wytłumaczyć dziecku sposób trzymania pędzla (jest on trochę inny od trzymania kredki) oraz sposób korzystania z farb. Oprócz posługiwania się pędzlem przedszkolaki mogą szukać innych sposobów nakładania farb na kartkę papieru, np. za pomocą waty, ptasiego piórka, słomki czy palców (za: B. Majcherska, 2001). Zabawy z farbami dają również doskonałą okazję do poznawania barw, odcieni kolorów, mieszania ich i otrzymywania nowych.

Kolejnym rodzajem technik plastycznych stosowanych w przedszkolu są **techniki papierowe płaskie i przestrzenne**. Zaliczamy do niej: wycinaki, wydzieranki czy kolaże.

Jest to trudniejszy rodzaj technik plastycznych. Wymagają większej sprawności manualnej, umiejętności posługiwania się nożyczkami i obiema rękami. Tworząc kolaż dziecko ma możliwość wykorzystania i łączenia różnych elementów i materiałów plastycznych. Uczy się komponować całość złożoną z różnych elementów. Zbyt częste stosowanie tej techniki może jednak sprawić, że dziecko przestanie szukać twórczych rozwiązań i pomysłów, poprzestając na prostych, gotowych rozwiązaniach (za: A. Sienkiewicz – Wilowska, 2011). Dlatego dobierając technikę na zajęcia plastyczne trzeba dobrze przemyśleć swój wybór.

Techniki rzeźbiarsko – modelarskie mają ogromny wpływ nie tylko na rozwój sprawności manualnej. Jest to ulubiona technika dzieci w wieku przedszkolnym. Do jej stosowania nie są potrzebne żadne dodatkowe umiejętności i zdolności. Zaliczamy do nich lepienie z masy solnej, gliny, plasteliny, masy papierowej. Za pomocą techniki rzeźbiarskiej młody człowiek tworzy obiekt przestrzenny, poznaje relacje przestrzenne oraz proporcje. Wyrabia siłę i sprawność dłoni, ćwiczy rękę. Z biegiem czasu poprawie ulega precyzja wykonania i bogactwo szczegółów. Dziecko poznaje trójwymiarowe obiekty oraz nowy materiał plastyczny (za: A. Sienkiewicz – Wilowska, 2011).

BIBLIOGRAFIA

POZYCJE ZWARTE

1. Boguszewska A., Weiner A., *160 pomysłów na nauczanie zintegrowane w klasach I-III. Edukacja plastyczno – muzyczna*. Wydawnictwo Impuls, Kraków 2002.
2. Guśpiel M., Dyląg J., Małoszowski R., *Edukacja przez sztukę*. W: I. Adamek (red.) *Nauczyciel i uczeń w edukacji zintegrowanej w klasach I – III*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2001.
3. Kalbarczyk A., *Najważniejsze lata czyli jak rozumieć rysunki małych dzieci. Rozwój osobowości dziecka w wieku od 2 do 6 lat na podstawie jego rysunków*. Impuls, Kraków 2010.
4. Ligęza M., *Rysunek dziecka – aspekt diagnostyczny i terapeutyczny*. W: M. Knapik, W. A. Sacher (red.) *Sztuka w edukacji i terapii*. Impuls, Kraków 2004.
5. Lowenfeld V., Brittain L. W., *Twórczość a rozwój umysłowy dziecka*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1977.
6. Olczak M., *Trening twórczości. Współczesna i efektywna forma wychowania przez sztukę*. Impuls, Kraków 2010.
7. Popek S., *Psychologia twórczości plastycznej*. Impuls, Kraków 2010.

8. Sienkiewicz – Wilowska J. A., *Dziecko rysuje, maluje, rzeźbi. Jak wspomagać rozwój dzieci i młodzieży*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2011.

ARTYKUŁY Z CZASOPISM

9. Bielak M., *Dziecko i sztuka*. W: *Wychowanie w przedszkolu*, 10/2003.
10. Czelakowska D., *Kształtowanie postawy twórczej*. W: *Życie Szkoły*, 7/2002.
11. Gajo B. A., *Dlaczego dziecko rysuje?* W: *Życie Szkoły* 1/2003.
12. Jabłoński S., *Lata przedszkolne w cyklu życia ludzkiego*. W: *Remedium*, nr 125-126/2003.
13. Karczmarzyk M., *Język rysunkowy dziecka*. W: *Edukacja i Dialog* 2/2007.
14. Majcherska B., *Aktywność plastyczna sześciolatków*. W: *Wychowanie w Przedszkolu* 8/2001.
15. Michalska B., *Przygoda ze sztuką*. W: *Wychowanie w przedszkolu*, 5/2003.
16. Stańko M., *Aktywność plastyczna jako metoda remediacji poznawczej*. W: *Wychowanie w przedszkolu* 6/2006.

